

Για πολὺν καιρὸ κι ἐπίμονα, εἴτε ἀπὸ ἔλλειψη κατανόησης εἴτε ἀπὸ ἀντιπάθεια — ἴσως καὶ γιὰ τὶς δυὸ αὐτὲς αἰτίες μαζί — ὁ ἄρχοντας αὐτὸς ἀμάρτησε ἐνάντια στὸ θεῖο ἐκεῖνο πνεῦμα, πού, κάτω ἀπὸ μιὰ γλυκὺ-τατη μορφή, τοῦ ξαπόστειλε ὁ Θεός.

Ἀπὸ τὸν καιρὸ πού γύρισε ἀπ' τὴν Ἰταλία ὡς τὸ 1777, ὁ Μότσαρτ δὲν εἶχε παρὰ δυὸ μονάχα φορὲς τὴν εὐκαιρία καὶ τὴν ἄδεια νὰ ξεφύγει γιὰ λίγο ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία του, ἢ μάλλον ἀπὸ τὴ σκλαβιά του, κι ὅπως ἔλεγε ὁ ἴδιος, «ν' ἀνασάνει» λιγάκι. Τὸ 1773, πέρασε μερικὲς μέρες στὴ Βιέννη, καὶ τὸ 1775, πῆγε γιὰ τρεῖς μῆνες στὸ Μόναχο. Ἐκεῖ ἔδωσε μὲ λαμπρὴ ἐπιτυχία μιὰ ὄπερά του, *La Finta Giardiniera*, πού τοῦ εἶχαν παραγγεῖλει νὰ γράψει γιὰ τὸ Καρναβάλι. Τὸ ὑπόλοιπο ἀπὸ τὰ τέσσερα αὐτὰ χρόνια ἔζησε στὸ Σάλτσμπουργκ, καὶ, ἀπὸ μέρα σὲ μέρα, καταλάβαινε περισσότερο, πῶς, γιὰ ἓνα σωρὸ λόγους θὰ τοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ ζήσει ἄλλο ἐκεῖ. Μὲ τὰ ὅσα λοιπὸν ὑπόφερε ἀπὸ τὸν ἀφέντη του, δὲ μπορούσε νὰ ἐλπίζει τίποτα πιά, οὔτε τὴ δόξα, οὔτε τὸν πλοῦτο, ἀπὸ τοὺς συμπολίτες του. Σὲ μιὰ κάρτα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, μιλά, ὄχι χωρὶς εἰρωνία, γιὰ ὀρισμένους ἀνθρώπους πού δὲν εἶδαν τίποτ' ἄλλο σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ, παρὰ μόνο τὸ Σάλτσμπουργκ καὶ τὸ Ἴνσμπρουκ. «Πόσες φορὲς, γράφει στὸν Πάντρε Μαρτίνι, ὦ! πόσες φορὲς νιώθω τὸν πόθο νὰ εἶμαι κοντὰ σ' ἐσᾶς, γιὰ νὰ μπορῶ νὰ κουβεντιάζω μὲ τὴν αἰδεσιμότητά σας! Ζῶ σ' ἓναν τόπο ὅπου ἡ μουσικὴ πολὺ λίγο προκόβει... Ὅσο γιὰ τὸ θέατρο δὲν ξέρομε τί νὰ κάνουμε, γιὰτὶ δὲν ἔχουμε τραγουδιστές».

Ἦστερ' ἀπὸ λίγες γραμμὲς προσθέτει: «Γιὰ τὴν ὥρα διασκεδάζω γράφοντας ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καὶ μουσικὴ δωματίου». Ἐχοντας ὑπ' ὄψη τὴν ἀφθονία τῶν ἔργων του, κατὰ τὴν περίοδο ἐκείνη, πρέπει νὰ πιστέψουμε, πῶς πραγματικὰ διασκεδάζε σὰ βασιλιάς ἢ σὰ θεός. Δημιούργησε διαρκῶς σονάτες, κοντσέρτα, μοτέττα, λιτανεῖες, ἐπίσημες ἢ ἀνεπίσημες λειτουργίες, τὶς τελευταῖες αὐτὲς μὲ μεγάλη ὀρχήστρα, κατὰ τὴ συνήθεια — ἢ μάλλον τὴν κατάχρηση — τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, «μὲ τύμπανα καὶ στρατιωτικὲς τρομπέττες». Στὰ ἔργα του αὐτὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὶς σερενάτες, καθὼς καὶ τὰ πιὸ διαφορετικὰ ντιβερτιμέντα του, τὰ λογιῶν-λογιῶν κομμάτια πού σύνθεσε γιὰ ὀρισμένες περιστάσεις, καὶ γιὰ κάθε περίσταση, γιὰ «ἀκαδημίες» γιὰ ἐπετεῖους ἢ τελετές, γιὰ συμπόσια καὶ γιὰ γάμους. Μὲ λίγα λόγια, στὴν καθημερινὴ ζωὴ, δημόσια ἢ ἰδιωτικὴ, τοῦ Σάλτσμπουργκ, ἀνακατευόταν ὄλο καὶ πιὸ πολὺ ἡ ψυχὴ τοῦ Μότσαρτ. Ἡ μοναδικὴ του ἰδιοφυΐα ἐμπύχωνε, γέμιζε ὀλόκληρη τὴν πόλη, ὡς πού ξεχύλιζε καὶ χυνόταν ἐξω ἀπ' αὐτή.

Σ' αὐτὴν, τὴν κορεσμένη ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του ἀτμόσφαιρα, ὁ ἔφηβος πιά Μότσαρτ, πνιγόταν κάθε μέρα καὶ περισσότερο. Ὁ ἀφέντης του ἐξακολουθοῦσε πάντα νὰ εἶναι τὸ ἴδιο σκληρὸς καὶ φιλάργυρος. Πλήρως μόνον εἰκοσιπέντε φράγκα τὸ μῆνα στὸν εἰκοσάχρονο Μότσαρτ.

“Ως πού στο τέλος, αυτός κατάφερε να ξεφύγει απ’ τὰ νύχια του. Τέλος πάντων, στις 28 τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1777, ὕστερα ἀπὸ μιὰ αἴτηση πρὸ ταπεινῆ καὶ πιὸ παρακλητικῆ ἀπὸ τὶς προηγούμενές του, τὸ σκληρὸ χέρι τοῦ ἀρχιεπίσκοπου, εὐδόκισε νὰ γράψει αὐτὰ τὰ λόγια: «Ἐπιτρέπεται στὸν πατέρα καὶ στὸ γιὸ νὰ ζητήσουν τύχη ἄλλου».

Ἀπὸ φρόνηση ὅμως, καὶ γιὰ νὰ φυλάξει τὰ δικά του τουλάχιστο συμφέροντα, ὁ πατέρας ἔμεινε. Καὶ σὰ φύλακας τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, τοῦ τόσο νέου ἀκόμα καὶ τόσο πολῦτιμου Μότσαρτ, τὸν συνόδεψε ἢ μητέρα του φεύγοντας ἀπὸ τὸ Σάλτσμπουργκ, ὅπου δὲν τῆς ἦταν γραφτὸ νὰ ξαναγυρίσει.

Τὶς 23 τοῦ Σεπτέμβρη, πηγαίνοντας πρὸς τὸ Μόναχο, ὁ Βόλφγκανγκ, γράφει μὲ τὸ ἀνοιχτόκαρδο μὰ καὶ σοβαρὸ ὕφος του, μὲ τὴν τρυφερὴ του οἰκειότητα καὶ τὴ θρησκευτικὴ του μαζί πίστη, πού πάντα ἀνάκατεύονται μέσα του: «*Viniamo come principi* (ζοῦμε σὰν πρίγκηπες), καὶ δὲ μὰς λείπει τίποτα παρὰ μόνο ὁ πατέρας. “Ἄς εἶναι! Ἔτσι· τὸ θέλησε ὁ Θεός. “Ὅλα θὰ διορθωθοῦν καλὰ ... Παρακαλοῦμε, κι οἱ δυὸ τὸν πατέρα, νὰ προσέχει καλὰ τὴν ὑγεία του, νὰ μὴ βγαίνει πολὺ νωρίς τὸ πρωῖ, νὰ μὴ στενοχωριέται, νὰ γελᾷ μὲ τὴν καρδιά του, νάναι πάντα χαρούμενος καὶ καλόκεφος καὶ νὰ σκέφτεται πάντα, πῶς, ἂν ὁ μουφτῆς I. K. (ὕπνοει τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἰερώνυμο Κολλοράντο) δὲν εἶναι παρὰ ἕνας ὄθλιος, ὁ Θεός τουλάχιστο εἶναι φιλόανθρωπος, εὐσπλαχνικός κι ἐλεήμων».

Ἔτσι, ὁ μελωδικὸς αὐτὸς ὁδοιπóρος, ξανάρχισε τὴν ταξιδιάρικη ζωὴ του, πού ἦταν μαζί θριαμβευτικὴ κι ἀβέβαιη. Στὸ Μόναχο ξαναβρῆκε τὶς συνηθισμένες ἐπιτυχίες κι ἀπογοητεύσεις του, τὴν αἰώνια φευγαλέα ἐλπὶδα νὰ πετύχει μιὰ «θέση» ἢ μιὰ «δουλιά», ὅπως λένε χρησιμοποιώντας αὐτὲς τὶς πάντα ἀντιπαθητικὲς λέξεις, πού γίνονται πραγματικὰ φριχτὲς δταν τὶς μεταχειριζόμαστε μιλώντας γιὰ ἕνα Μότσαρτ.

Τὰ γράμματά του ἀπ’ τὸ Μόναχο, μὰς δείχνουν γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἰδιοφυία του, μοιρασμένη, ὅπως ἦταν πάντα, ἀνάμεσα στὸ Ἰταλικὸ καὶ στὸ γερμανικὸ ἰδεῶδες. «Δὲν ἔχουν ἀκόμα ἐδῶ, γράφει, πρωτότυπα ἔργα. Θὰ ἦθελαν πολὺ νὰ μπορούσαν νάδιναν, τὸ γρηγορώτερο, μιὰ γερμανικὴ *opera seria*, κι εὔχονται ἀπὸ τὴν καρδιά τους νὰ τὴ σύνθετα ἐγῶ». Ἐνιωθε τὸν ἑαυτὸ του ἰκανὸ γι’ αὐτὸ, καὶ πρότεινε νὰ συνθέτει περισσότερες ἀπὸ μιὰ, στὴν ἀνάγκη καὶ τέσσερες ἀκόμη, κάθε χρόνο, σοβαρὲς ἢ κωμικὲς. Περιφρονώντας αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὶς προτάσεις, ὁ ἐκλέκτορας τῆς Βαυαρίας, ἔχασε τὴν εὐκαιρία καὶ τὴν τιμὴ νὰ ἰδεῖ κοτὰ του καὶ στὸ παλάτι του, τὴ γέννηση τῆς ἐθνικῆς γερμανικῆς ὄπερας.

Στὶς ἐπίμονες ὅμως αἰτήσεις τοῦ Βόλφγκανγκ καὶ τῶν προστατῶν του, ὁ πρίγκηπας ἀπαντοῖσε κατηγορηματικὰ: «Δὲν ὑπάρχει διαθέσιμη θέση. Κι ὕστερα εἶναι πολὺ νωρίς ἀκόμα. “Ἄς γίνει πρῶτα ὁ Μότσαρτ διάσημος» (σὰν νὰ μὴν ἦταν τότε). «“Ἄς πάει στὴν Ἰταλία» (σὰν νὰ μὴν

είχε γυρίσει πρὶν λίγον καιρὸ ἀπὸ κεῖ). Τότε ἡ ἐπιθυμία νὰ ξαναγυρίσει στὴν Ἰταλία, ἄρχισε νὰ φουντώνει καὶ πάλι μέσ' στὴν καρδιά τοῦ ἀναποφάσιστου μουσικοῦ. «Ὅταν τὸ σκέφτομαι στὰ σοβαρά, βλέπω πὼς σίγουρα δὲν ὑπάρχει ἄλλη χώρα ποὺ νὰ μᾶς ἔκαμε τόσες τιμές. Ἐπειτα ἀποκτᾷ τόσο μεγάλη ὑπόληψη ὅποιος γράφει ὄπερες στὴν Ἰταλία! ... Συνθέτοντας μιὰ ὄπερα γιὰ τὴ Νεάπολη, ἀποκτᾷς μεγαλύτερη δόξα, παρὰ δίνοντας ἑκατὸ κοντσέρτα στὴ Γερμανία... Στὸ τέλος, θὰ εἶμαι ἐκεῖ πιὸ εὐτυχισμένος, γιατί θὰ συνθέτω σ' αὐτὸ τὸ εἶδος, ποὺ ἀποτελεῖ τὴ μοναδική μου χαρὰ καὶ τὸ μόνο μου πάθος... Φτάνει ν' ἀκούω νὰ μιλοῦν γιὰ μιὰ ὄπερα ἢ νὰ εἶμαι στὸ θέατρο καὶ ν' ἀκούω νὰ τραγουδοῦν, γιὰ νὰ γίνομαι ἐξαλλος ἀπὸ χαρὰ».

Στὸ Μόναχο, κι ὕστερα στὸ Ἀουσγκμπουργκ, ὑπόφερε μὴ μπορῶντας νὰ δίνει παρὰ μόνο κοντσέρτα, καὶ νὰ ἐμφανίζεται μόνο σὰ βιρτουόζος, καὶ μάλιστα σὰ θαυματοποιὸς βιρτουόζος. Ἐπαιζε παντοῦ καὶ τὰ πάντα : ὄργανο, κλαβεσέν, βιολί. Ἐπαιζε ἐπὶ ὀλόκληρα ἀπογέματα καὶ βραδυές. Τὰ γράμματά του μᾶς περιγράφουν μὲ τόση εὐκρίνεια κι ἀπλότητα, τὰ θαύματα ποὺ ἔκαναν τὰ χέρια του. «Τὸ βράδυ στὸ δεῖπνο, ἔπαιζα τὸ κοντσέρτο τοῦ Στρασβούργου (γιὰ βιολί). Πῆγε νεράκι. Ὁλος ὁ κόσμος παίνεσε τὴν ὁμορφίαν καὶ τὴ διαύγεια τῶν ἤχων μου. Μετὰ ἔφεραν ἕνα μικρὸ πιανάκι κλαβικόρντ. Αὐτοσχεδίασα στὴν ἀρχή, κι ὕστερα ἔπαιζα μιὰ σονάτα πάνω σ' αὐτό, καὶ μετὰ ἔπαιζα παραλλαγές... Ἐνας κληρικὸς (αὐτὸ γινόταν σ' ἕνα μοναστήρι) μοῦ πρότεινε ἕνα θέμα. Ἀμέσως ἄρχισα νὰ τὸ ἀναπτύσσω, καί, καταμεσίς τοῦ κομματιοῦ, (ἡ φούγκα ἦταν σὲ σ' ὀ λ Ἐλασσον), ἄρχισα, σὲ σ' ὀ λ μείζον, ἕνα μοτίβο σ' ἕνα ἐντελῶς εὐθυμο ὕφος, κρατώντας τὸν ἴδιο χρόνον· μετὰ ξανάπιασα τὸ θέμα μου, ἀντίστροφα ὁμῶς τούτῃ τὴ φορά. Στὸ τέλος, μοῦ κατέβηκε ἡ ἰδέα πὼς θὰ μπορούσα ἴσως νὰ μεταχειρισθῶ ἐπίσης σὰν θέμα φούγκας, τὸ εὐθυμο μοτίβο. Δίχως λοιπὸν νὰ τὸ πολυσκεφθῶ, τὸ κατάφερα ἀμέσως... Κάποιος ἔφερε τότε μιὰ σονάτα φουγκάτη... «Κύριοι, εἶπα, πάει πολὺ, πρέπει νὰ τ'ὀμολογήσω· δὲ θὰ μπορέσω νὰ παίξω αὐτὴν τὴ σονάτα πρῶτα βῖστα.— Μάλιστα, αὐτὸ πιστεύω κι ἐγώ, εἶπε ὁ Ἠγούμενος τοῦ μοναστηριοῦ.— Ὁμως, ξαναεἶπα, θὰ προσπαθῶ... Καὶ τότε, καθὼς ἔπαιζα, ἔκουα νὰ λένε ὅλη τὴν ὥρα πίσωθὲ μου: «ὦ! τὸ μασκαρατζικό, ὦ! τὸν κατεργαῖκο!»». Ἐπαιζα ὡς τίς ἔντεκα, κι ὡς ἐκείνη τὴν ὥρα μὲ πολιορκοῦσαν καὶ μὲ βομβάρδιζαν ἀποκλειστικά μὲ θέματα φούγκας».

Πρόγραμμα μιᾶς ἄλλης μουσικῆς συγκέντρωσης: «Τί φαντάζεται ὁ μπαμπὰς ὅτι παίξαμε γιὰ πρῶτο κομμάτι μετὰ τὴ συμφωνία; Τὸ κονσέρτο γιὰ τρία πιάνο... Μετὰ, ἔπαιζα μόνος τὴν τελευταία σονάτα σέρε... ὕστερα τὸ κοντσέρτο μου σὲ σὶ μπεμόλ, μετὰ—πάλι μόνος, καὶ σὲ ὕφος ὀργανιστικό— μιὰ φούγκα σὲ ν τ ὀ Ἐλασσον, καί, ξαφνικά μιὰ περιφημὴ σονάτα σὲ ν τ ὀ μείζον, αὐτοσχεδιασμένη, καὶ γιὰ φινάλε ἕνα ροντό».

Τότε ξέσπασε ένας απερίγραπτος θόρυβος. 'Ο κύριος Στάϊν έκανε διαρκώς μορφασμούς, για νά έκδηλώσει τó θαυμασμό του, κι ó κύριος Ντέμλερ γελούσε αδιάκοπα. Είναι ένας τόσο παράξενος άνθρωπος αυτός ó κ. Ντέμλερ, ώστε όταν του άρέσει άπόλυτα κάτι, δέ μπορεί νά συγκρατήσει τά γέλια του, και γελά κατά ένα τρομαχτικό τρόπο. Με μένα, μάλιστα, άρχισε ακόμα και νά βλαστημάει».

"Όλα αυτά τά γράμματα του είκοσάχρονου Μότσαρτ, αποπνέουν τή χαρά που νιώθει νά ζει και νά δημιουργεί. Χαρά, που έκδηλώνóταν πάντα χωρίς άλαζονία, ποτέ όμως χωρίς περιφάνεια. 'Ο Μότσαρτ, άπό δώ κι έμπρός, έννοει νά τόν σέβονται μά και νά τόν άγαπούν. Και ξέρει νά δίνει, όταν χρειάζεται, δίκαια και σκληρά μαθήματα στους ήλιθιους και στους θρασείς, όπως π. χ. στον κ. Δήμαρχο και τούς κ.κ. «Πατρικίους» του "Αουγκσμπουργκ, τή γεννέτειρα πόλη του πατέρα του.

"Όμως τίποτα δέν τόν άποκαρδιώνει, τίποτα δέν τόν άποθαρρύνει. 'Από ένα κοντσέρτο του εισπράττει ένενήντα μονάχα φλορίνια: άπό ένα άλλο... δυο δούκατα! «'Ας ζει ήσυχος ó μπαμπάς. γράφει, έχω διαρκώς μπρός στά μάτια μου τó Θεό. 'Αναγνωρίζω τήν παντοδυνμία του και φοβάμαι τήν όργη του: ξέρω όμως τήν άγάπη του και τήν εύσπλαχνία του για τά πλάσματά του. Δέν θά έγκαταλείψει ποτέ τούς δούλους του. "Αν τά πράγματα πάνε κατά τή θέλησή του, θά πάνε επίσης και κατά τή δική μου. Γι' αυτό είμαι πάντα εύχαρηστημένος κι ίκανοποιημένος».

Τέτοια πίστη και τέτοιες έλπίδες, δέν ξεγελούν ποτέ αυτούς, που ποτέ δέν τίς προδίνουν. 'Ο Μότσαρτ, σ' όλη του τή ζωή, τούς έμεινε πιστός, και θά ίδουμε, ως τó τέλος τής σταδιοδρομίας του, τήν ψυχή του νά έξυψώνεται όλοένα μαζί με τήν ιδιοφυία του.

'Ανάμεσα στις τόσες πόλεις τής Γερμανίας, στις όποιες πέρασε τή ζωή του, κι οι όποιες τόν άφησαν νά τήν περάσει σ' αυτές, τó Μάνχαϊμ είναι ή πιό αξιομνημόνευτη και σχεδόν ή πιό αξιοέβαστη άπ' όλες τις άλλες. Γιατί σ' αυτήν τήν πόλη ό μελλοντικός συνθέτης του Don Giovanni δοκίμασε τή γλύκα μά και τήν πίκρα τής πρώτης του άγάπης.

Τό Μάνχαϊμ, που δέν μπόρεσε νά κρατήσει τó Μότσαρτ, τόν ύποδέχτηκε τουλάχιστο λαμπρά, κι έδωσε τή χαρά για λίγο στήν άθάνατη, μά, άλίμονο, άνώφελη έλπίδα του. "Εμαθε πολλά στό Μάνχαϊμ, και κατά τόν τρόπο που μάθαινε πάντα: λιγώτερο, δηλαδή, με τή σχολαστική έργασία, και περισσότερο με τήν πείρα αυτής τής Ίδιας τής ζωής. Μιας ζωής γεμάτης δράση, φλογερής, άφιερωμένης όλοκληρωτικά στις καθημερινές σχέσεις του με έργα και με ανθρώπους, με τή μουσική και με τούς μουσικούς. Σ' αυτήν τή συμπαθητική πρωτεύουσα του Παλατινάτου, όπου ειχέ ξανάρθει όταν ήταν παιδί, ó νεαρός Μότσαρτ ξαναβρήκε παλιές γνωριμίες. Χώρια όμως άπ' αυτές, δημιούργησε εκεί καινούριες και πολύ έγκάρδιες φιλίες. «Είμαι κάθε μέρα στού Κάνναμπιχ», γράφει στον πα-

τέρα του. Ὁ Κάνναμιχ ἦταν ὁ διευθυντής τῆς ὀρχήστρας τοῦ πρίγκηπα. Σ' αὐτὸ τὸ σπίτι, πού ἔγινε καὶ δικό του, ὁ Μότσαρτ συναντοῦσε τοὺς περισσότερους καλλιτέχνες τῆς πόλης αὐτῆς: τὸ βιολονίστα Ντάννερ, τὸν ὀμποῖστα Ράμ, τὸ φλαουτίστα Βέντλινγκ καὶ τὸ Λάνγκ, πού ἔπαιζε κόρνο. Κι ὕστερα, καὶ προπάντων, ὁ Κάνναμιχ εἶχε μιὰ κόρη, μιὰ κοπελλίστα δεκατριῶν χρονῶν. Ἡ μικρούλα Ρόζα ἔπαιζε πιάνο, μὲ πολὺ χάρη. Ὁ Μότσαρτ θέλησε νὰ γίνεῖ δάσκαλός της, κι ἔγραψε μιὰ σονάτα ὄχι μόνο γι' αὐτὴ ἀλλὰ καὶ σύμφωνα μ' αὐτὴ. «Τῆ δευτέρη μέρα ἀπ' ὅταν εἶχα ἔρθει ἐδῶ, γράφει, εἶχα τελειώσει κι ὅλας τὸ allegro. Ὡς τότε δὲν εἶχα ἰδεῖ παρὰ μόνο μιὰ φορὰ τὴ δεσποινίδα Κάνναμιχ. Ὁ νεαρὸς Ντάννερ τότε, μὲ ρώτησε πῶς λογάριαζα νὰ γράψω τὸ andante. «Θὰ τὸ γράψω ἀκριβῶς σύμφωνα μὲ τὸ χαραχτήρα τῆς δεσποινίδας Ρόζας». τοῦ ἀποκρίθηκα. Ὅταν τὸ ἔπαιξα ἔρρεσε ἀπόλυτα. Τότε ὁ νεαρὸς Ντάννερ, διηγήθηκε αὐτὸ πού τοῦ εἶχα πεί. Κι αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια: ὅπως εἶναι τὸ andante, ἔτσι εἶναι κι ἡ δεσποινὶς Κάνναμιχ».

Λίγες μέρες ἀργότερα, ὁ Μότσαρτ ἀνάγγειλε στοὺς φίλους του, πῶς ἀποφάσισε νὰ φύγει. «Ἦταν ἡ ὥρα τοῦ μαθήματος, γράφει, ... Σήμερα, εἶπε ἡ μικρούλα πρέπει νὰ μελετήσω πολὺ προσεχτικά.— Καὶ βέβαια, τῆς ἀποκρίθηκα, γιατί αὐτὸ δὲ θὰ διαρκέσει πολὺ.— Πῶς, πῶς εἶπατε; Μὰ γιατί; ... Πῆγε τότε ἀμέσως στὴ μαμά της, κι αὐτὴ τῆς εἶπε πῶς θὰ φευγα ... Τότε ἡ μικρούλα, κάθησε, σοβαρῆ-σοβαρῆ, στὸ πιάνο κι ἄρχισε νὰ παίζει τὴ σονάτα μου. Τότε δάκρυσαν καὶ τὰ μάτια τῆς μητέρας, τῆς κόρης καὶ τοῦ κ. Σ. . . , γιατί ἔπαιζε μὲ ἐξαιρετικὴ ἀκρίβεια τὴ σονάτα, καὶ γιατί εἶναι ἡ χαϊδεμένη ὄλου τοῦ σπιτιοῦ. «Ἀκοῦστε, εἶπε ὁ κ. Σ. . . , ἂν ὁ κύριος ἀρχιμουσικὸς φύγει, θὰ μᾶς κάμει ὅλους νὰ κλάψουμε».

Γιατί λοιπὸν ἤθελε νὰ φύγει «ὁ κύριος ἀρχιμουσικὸς;» Ἀκριβῶς γιατί τὸν τίτλο αὐτό, πού τοῦ ἔδιναν οἱ φίλοι του, ὁ πρίγκηπας—ἐκλέκτορας, ὕστερα ἀπὸ τόσους ἄλλους πρίγκηπες, ἐξακολουθοῦσε νὰ τοῦ τὸν ἀρνεῖται ἐπίμονα. Γιατί, γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ, σὰν τοὺς πῶς ταπεινοὺς ἐργάτες, ὁ θεὸς ἐργάτης Μότσαρτ, ζητοῦσε κυριολεκτικὰ «δουλειά» καὶ δὲ εὔρισκε πουθενά.

Ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐγκατασταθεῖ κάπου, τὸν βασάνιζε ἀδιάκοπα: «Μόλις καταλάβω, μὲ κάποια βεβαιότητα ἢ μὲ κάποια πιθανότητα, ὅτι θὰ πρέπει νὰ φυγῶ ἀπὸ ἕνα μέρος, δὲν ἔχω πιά οὔτε μιᾶς ὥρας ἡσυχία». Στὴν ἐποχὴ πού βρισκόμαστε τώρα, τὸ 1777, ὁ Μότσαρτ ἔπρεπε νὰ περιμένει ἐπὶ τρία χρόνια ἀκόμη, τὴν ὥρα ν' ἀναπαυτεῖ. Κι ἀκόμα καὶ τότε, ὅταν θὰ καταλήξει νὰ ἐγκατασταθεῖ στὴ Βιέννη, θὰ ἰδοῦμε πῶς θ' ἀναπαυτεῖ. Γιὰ τὴν ὥρα, ἀποφάσισε νὰ πάει στὸ Παρίσι μὲ τὴ μητέρα του. Οἱ καλλιτέχνες τοῦ Μάνγαϊμ πού εἶχαν γίνει φίλοι του, οἱ Βέντλινγκ κι οἱ Ράμ, θὰ τὸν ἔπαιρναν μαζίτους ἐκεῖ, καὶ τοῦ ἐγγυήθηκαν γιὰ τὴν ἐπιτυχία πού θὰ εἶχε. Ὁ Βέντλινγκ εἶχε ξαναπάει δύο φορές πρωτύτερα στὸ Πα-

ρίσι, «στο μόνο μέρος όπου κερδίζει κανείς χρήματα και μπορεί να τιμηθεί πραγματικά»· 'Ο όμποιστας Ράμ. «Είναι ένας αγαθός, πρόσχαρος και τίμιος άνθρωπος, που έχει ταξιδέψει πολύ, και πού, κανά συνέπεια, έχει μεγάλη πείρα»,

"Ετσι, όλα είχαν αποφασιστεί, όλα ήταν έτοιμα για τὸ ταξίδι, κι ὁ Μότσαρτ ἐτοιμαζόταν νὰ ξεκινήσει, ὅταν ἄξαφνα ὅλα τὰ σχέδιά του ἄλλαξαν... 'Ο Μότσαρτ δὲ θὰ φύγει· ἢ κι ἂν φύγει ἀπ' τὸ Μάνχαϊμ, δὲν τὸν τραβάει πιά τὸ Παρίσι, καὶ δὲ θ' ἀλλοουθήσει τοὺς δυὸ αὐτοὺς φίλους του, γιατί τώρα νιώθει, ἔτσι ἀπότομα, πὼς φοβάται καὶ ντρέπεται νὰ πάει μαζί τους. «'Η μαμά κι ἐγὼ κουβεντιάσαμε μαζί καὶ συμφωνήσαμε πὼς /ἢ ζωὴ τοῦ Βεντλινγκ δὲ μᾶς ἀρέσει καθόλου. 'Ο Βέντλινγκ εἶναι ἕνας ἀγαθὸς κι ἐξαιρετὸς ἄνθρωπος, δυστυχῶς ὅμως εἶναι ἄθρησκος, κι ὅλο του τὸ σπῖτι εἶναι σὰν κι αὐτόν. Κι ἐκτὸς αὐτοῦ, ὅλος ὁ κόσμος λέει, πὼς ἡ κόρη του εἶναι μιὰ κοκότα. 'Ο Ράμ εἶναι κι αὐτὸς ἀγαθὸς ἄνθρωπος μὰ παραλυμένος. Ξέρω καλὰ τὸν ἑαυτό μου, ξέρω πὼς εἶμαι ἄρκετα θρησκὸς γιὰ νὰ μὴν κάνω ποτὲ κάτι πού δὲ θὰ μπορούσα νὰ κάμω μπροστὰ σ' ὅλον τὸν κόσμο. Μὰ τρομάζω καὶ στὴ σκέψη μονάχα ὅτι θὰ ταξιδέψω, ἔχοντας γιὰ συντροφιά μου ἄνθρώπους, πού ἡ νοοτροπία τους εἶναι τόσο μακριά ὅχι μόνο ἀπὸ τὴ δική μου, μὰ κι ἀπ' τὴ νοοτροπία κάθε τιμίου ἀνθρώπου».

Πίσω ὅμως ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἐνδοιασμοὺς καὶ τὶς προφάσεις, κρυβόταν μιὰ ἄλλη αἰτία, μιὰ αἰσθηματικὴ αἰτία. 'Ο Μότσαρτ ἦτον ἐρωτευμένος μὲ τὴν 'Αλοΐσια Βέμπερ, μιὰ ἀπ' τὶς κόρες τοῦ Φρίντολιν Βέμπερ, ἀντιγραφέα κι ὑποβολέα στὸ θέατρο τοῦ Μάνχαϊμ. Ἦταν δεκαπέντε χρονῶν, «εἶχε μιὰ ὠραία καὶ καθαρὴ φωνή», κι ἕνα ταλέντο ἀντάξιο τῆς φωνῆς της. 'Απ' τὴν ἡμέρα πού ὁ Μότσαρτ ἀρχίζει νὰ τὴν ἀναφέρει στὰ γράμματά του (17 'Ιανουαρίου 1778), δὲ μιλάει πιά παρὰ μονάχα γι αὐτὴ καὶ γιὰ τοὺς δικούς της. Κάποτε εἶχαν κάμει μαζί μιὰ ἐκδρομὴ, ἢ μᾶλλον μιὰ τουρνέ μερικῶν ἡμερῶν στὸ Κίρχαϊμ - Μπόλαντ, ὅπου ἔδρευε ἡ Πριγκήπισσα τῆς 'Οράγγης. «'Η ἀγαπημένη μικρούλα Βέμπερ» ἔδειξε ἐκεῖ ὅλο της τὸ ταλέντο, ἢ μᾶλλον ὅλα της τὰ ταλέντα, γιατί δὲν τραγουδοῦσε μόνο ἀλλὰ ἔπαιζε καὶ πιάνο ἐξ' ἴσου καλὰ. 'Ο Μότσαρτ δὲν εἶχε ἀπαντήσει ποτὲ ὡς τότε, ἀκόμα καὶ στὴν 'Ιταλία, πῶς θαυμάσια ἐρμηνεύτρια. Τώρα θέλει νὰ ἐπιστρέψει μαζί της στὴν 'Ιταλία, στὴ χώρα αὐτὴ πού τὴν ποθεῖ ἀδιάκοπα, καὶ μαζί μὲ τὴν 'Αλοΐσια θέλει νὰ πάει ἐκεῖ κι ὅλους τοὺς δικούς της. Γιατί ἡ τρυφερότητά του ἀπλώνεται σ' ὅλη τὴν οἰκογένεια, «πού εἶναι κατατασκιωμένη ἀπὸ ἔγνοιες», καὶ γιὰ τὴν ὁποία τὸ ἐρωτευμένο καὶ γενναϊόδωρο αὐτὸ παιδί, δὲν εἶχε ἀλλῆἔγνοια, παρὰ πὼς νὰ τῆς ἐξασφαλίσει ἕνα μέλλον, πού νὰτὸ μοιραστεῖ μαζί της.

Λόγοι αἰσθηματικοί, εἶπαμε, πού στάθηκε ἀδύνατο νὰ τοὺς ἀναγνω-

ρίσει, ή νά τούς παραδεχτεί ένας πατέρας, πού ό Μότσαρτ τόν άποκαλούσε κάποτε «Υπέρτατη Κρίση» του. 'Ακόμα κι ή πιό έπεικής μητρική κρίση ξεσηκώθηκε τρομαγμένη. Κάτω από ένα γράμμα του παιδιού της ή μητέρα του Μότσαρτ πρόσθεσε αυτές τις λέξεις: «'Αγαπητέ μου σύζυγε, άπ' αυτό τό γράμμα θά καταλάβεις πώς μόλις ό Βόλφγκανγκ γνώρισε καινούργια πρόσωπα, κι άμέσως είναι έτοιμος νά δώσει γι αυτά τό αίμα του και τή ζωή του. 'Η άλήθεια είναι πώς ΑΥΤΗ τραγουδάει μ' άσύγκριτη τέχνη, όμως δέν πρέπει νά παραμελούμε έντελώς και τά δικά του συμφέροντα... 'Η συντροφιά του Βέντλιγκ και του Ράμ δέ μου έρεσε ποτέ, άπόφυγα όμως νά κάμω γι αυτό κάθε παρατήρηση,... 'Απ' όταν όμως (ό Βόλφγκανγκ) γνώρισε τούς Βέμπερ, άλλαξε έντελώς αισθήματα.... 'Εσού τώρα θ' άποφασίσεις τι πρέπει νά γίνει.»

'Η άπόφαση πάρθηκε άμέσως. Με πολλή εύθυκρυσία κι ίσως μέ πολλή σκληρότητα, μ' ένα γράμμα όπου άνακατεύονταν στις πιό λογικές συμβουλές, κι ύποψίες ή μάλλον άδικες έπιπλήξεις, ό Λεοπόλδος Μότσαρτ, ξύπνησε τό Βόλφγκανγκ από τ' όνειρό του. Του εξέθετε σέ ζωηρό ύφος τή κατάστασή τους, πού από καιρό ήταν τόσο άβέβαιη, τά λίγα κέρδη πού είχαν ως τότε ύστερ' από τόσα ταξίδια και τόση δουλειά, κι άναρωτιόταν τι έπιτυχίες μπορούσε νά περιμένει πώς θάχει στην 'Ιταλία μιá νεαρή τραγουδίστρα, πού δέν, είχε έμφανιστεί ποτέ στο θέατρο, κι άν ακόμα είχε τό ταλέντο τής Γκαμπριέλλι ή τής ντέ 'Αμίτσι; 'Ο πατέρας δέ θά άφινε ποτέ νά διακινυνέψει ή ύπόληψη ένός τίμιου και χριστιανού καλλιτέχνη, σάν τό γιό του, από μιá περιόδεια πού θά έπιχειρούσε έχοντας γιά συντροφιά του έναν άγνωστο και τις θυγατέρες του. Τέλος, δέ θά ήταν, έκ μέρους του Βόλφγκανγκ, μιá πραγματική τρέλλα κι ένα άσυγχώρητο λάθος, νά θυσιάζει στην ήδονή και στη βίαιη όρμη μιανού νεανικού κι έφήμερου ίσως έρωτα, τά συμφέροντα τά δικά του και τών γονέων του, τό μέλλον τής μεγαλοφυΐας του και τό έπιταχτικό του καθήκον «Είσαι ύπόλογος άπέναντι του έαυτού σου, κατάληξε αυστηρά ό πατέρας του, γιά τά έξαιρετικά χαρίσματα πού σου έδωσε άφθονα ό καλός Θεός. Διάλεξε λοιπόν μόνος σου άν θέλεις νά καταντήσεις ένας κοινός μουσικός, πού ούτε καν θά σέ προσέχει ό κόσμος, ή ένας δοξασιμένος αρχιμουσικός, πού θά σέ θυμούναι πάντα οι μέλλουσες γενιές.»

Σ' αυτά όλα τά κάθε λογής ήθικά και πραχτικά, λογικά, κι ίσως ίδιοτελή, έπιχειρήματα, πώς μπορούσε ν' άντισταθεί ό Βόλφγκανγκ; Διάλεξε λοιπόν, και διάλεξε νά ύπακούσει. Με όση όμως γελαστή κι ευγενικά ήρωική χάρη έδειξε τή σεβαστικά ύϊκή ύποταγή του, μ' άλλη τόση ζέση κι ευγένεια δικαιολογήθηκε στον πατέρα του. «Σās παρακαλώ, του γράφει, πιστέψτε ότι θέλετε γιά μένα, έκτός από τό κακό. 'Υπάρχουν άνθρωποι πού φαντάζονται ότι είναι άδύνατο ν' αγαπήσει μιá φτωχοκοπέλλα χωρίς ύστεροβουλία, κι αυτή ή ώραία λέξη «μιατρέσα» είναι πραγ-

ματικά πάρα πολύ ωραία. Δεν είμαι ούτε ένας Χ... ούτε ένας Ζ... είμαι ένας Μότσαρτ, όμως ένας νέος και γνωστικός Μότσαρτ. 'Ανάμεσα στα τόσα έλαττώματά μου, έχω κι αυτό : να νομίζω ότι οι φίλοι που με γνωρίζουν με ξέρουν καλά, και πώς γι αυτό δεν έχω ανάγκη να λέω πολλά λόγια. 'Αν όμως δε με ξέρουν, ω! τότε θα μπορούσα να βρω αρκετά λόγια για να τους πω ;... "Όλα αυτά δεν τα λέω για σάς, αγαπημένε μου μπαμπά.»

Κι όμως αυτός ό «αγαπημένος μπαμπάς», δεν ένωσε πάντα, ούτε έντελώς τό παιδί του. Σ' αυτήν την περίπτωση ή έμπιστοσύνη του γι αυτό κλονίστηκε, για πρώτη φορά. 'Ανάμεσα πατέρα και γιου, πέρασε τότε τό πρώτο σύγνεφο. Αυτό βέβαια πέρασε· θα ρθούν όμως μιá μέρα κι άλλα, που αλίμονο δε θα διαλυθούν. Για την ώρα ό Βόλφγκανγκ είναι άνικανος να μειώσει, ούτε να χαλαρώσει καθόλου τόν ύϊκό σεβασμό και τή στοργή του. Στενοχωριέται και δε βρίσκει ήσυχία ξέροντας πώς ό πατέρας του είναι ντυμένος φτωχικά. Τά τελευταία του γράμματα από τό Μάνχαϊμ, αναδίνουν μιá γλυκιά τρυφερότητα και μιá θλίψη άπερίοριστη. 'Ο Βόλφγκανγκ έγκαταλείπει τούς φίλους του : τούς Κάνναμπιχ κι άλίμονο! και τούς άλλους επίσης. Οι πρώτοι, μόλις καταδέχτηκαν να πουν ένα εύχαριστώ στο δάσκαλο τής κόρης τους· οι Βέμπερ όμως έδειξαν μεγαλύτερη εύγνωμοσύνη. «'Η Δνίς Βέμπερ μου έπλεξε, με καλή της καρδιά, δυό ζευγάρια γάντια, που μου τά χάρισε... 'Ο πατέρας της μου χάρισε τις κωμωδίες του Μολιέρου... Τήν παραμονή τής αναχώρησής μου, θέλησαν να με κρατήσουν για να δειπνήσω μαζί τους. Δε μπόρεσα όμως να μείνω, επειδή ήμου αναγκασμένος να βρίσκομαι τήν ώρα αυτή στο σπίτι. Μα δε μπόρεσα και να τους άρνηθώ να μείνω μαζί τους επί δυό ώρες πριν από τό δείπνο. Σ' όλο αυτό διάστημα δεν έπαψαν να μ' εύχαριστούν λέγοντας πώς ή μόνη τους έπιθυμία ήταν να βρίσκονταν σε θέση να μου άποδείξουν τήν εύγνωμοσύνη τους. "Όταν έφυγα, έκλαιγαν όλοι. Σας ζητώ συγγνώμη, μα τά δάκρυα μου έρχονται στα μάτια όταν σκέφτομαι αυτήν τή σκηνή. Αυτός (Βέμπερ) κατέβηκε τή σκάλα μαζί μου, έμεινε στην πόρτα ως που έστριψα τή γωνιά του δρόμου, και μου φώναξε ακόμα μιá φορά αντίο.»

"Έτσι λοιπόν ό Μότσαρτ, τράβηξε ξανά, για δεύτερη φορά, για τό Παρίσι. Κουβαλούσε εκεί τώρα μιá καρδιά λιγώτερο καρτερική παρά ύποταγμένη, που μέσα της ανακατεύονταν, μαζί με τις παλιές τις έγνοιες ένας καινούριος πόνος.

'Αντί να τόν παρηγορήσει και να τόν διασκεδάσει τό Παρίσι, του έπιφύλαξε μιá άλλη πιό σκληρή δοκιμασία. Τρεις μήνες μετά τήν άφιξη τους, τόν 'Ιούλιο του 1778, ό Βόλφγκανγκ έχασε τή μητέρα του. 'Υπέροχα για τήν ειλικρίνεια τους, κι άκόμη για τήν άθωότητά τους, γιατί ένα παιδικό χαμόγελο λαμποκοπά σ' αυτά ανάμεσα στα δάκρυά του,